

אמה, כי אם הוא שייך למטה אביה לגמרי, נמצאת נחלת אמה מוסבת למטה אחר לגמרי, אבל כך שנישאת לאיש כמוה, תישאר הנחלה במצבה הנוכחי.

לפירוש התוספות ועוד ראשונים, אביי נקט כן כהנחה ודאית ולא כספק, שאין לזו להינשא אלא לאיש שכמותה. ורב פפא חולק.

הרשב"א מצדד שגם לפי דעות התנאים שהקפידה תורה על הסבת הבן, אפשר שאין לה להינשא אלא לאדם שאביו כאביה ואמו כאמה, שבכך נמנעת הסבה גמורה לירושת אמה, כי גם בנה דומה לה, כשם שהיא באה משני המטות, כך בנה, שני הוריו באים משני מטות. אבל אם תינשא למי שהוא לגמרי משבט אביה, מסתלקת הנחלה ונעקרת יותר ממטה אמה. והרמ"ה כתב שטעמו של רב פפא מסתבר, שאין לחוש לנחלת אמה, שכבר הוסבה הנחלה. וכן נקט המאירי. ולפי זה יכולה להינשא לכל אדם ממטה אביה.

ג. מדברי הברייטא נראה שיאיר או פינחס (או שניהם), נפלה להם נחלה על ידי שירשו את נשותיהם. ובגמרא הקשו שיש לדחות ולומר שירשו את אמן שמתה לאחר אביהם. או שמא קנו בקנין ולא ירשו. ופינחס, יתכן וקיבל הגבעה מחרמי כהנים.

ולהלן (ק"ג.) אמרו בשם רבי (או רבי יהושע בן קרח) שדייק מן הכתוב שנפלה לו הגבעה לפינחס ממורישו אמו שמתה אחריה [ובעלה אינו זוכה בנכסים אלו, שאינו יורש אלא במוחזק אצלה בשעת מותה ולא בראוי לבוא לאחר מכן].

דף ק"ג

קעז. האם הבעל יורש את אשתו בראוי או רק במוחזק?

מסרו בשם רבי (ורבי יהושע בן קרח): מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק — מיאיר ומפינחס; מנין להם נחלה שלא היתה לאביהם — מלמד שנשא אביהם אשה ומתה בחיי מורישיה, ואח"כ מתו מורישיה, וירשו הבנים ולא הבעל.

כתבו ראשונים (להלן קכה:): דוקא בכגון זה, אבל שבת ששבחו נכסי האשה, אפילו לא היתה מוחזקת בהם [ואפילו שבת שלא בא מאליו], כגון שמת אביה ולא הספיקה להחזיק בנכסיו עד שמתה ושבחו נכסים — הבעל יורש, שהרי הוא היורש היחיד ונכסיו הם שהושבחו. [ואין זה דומה לדין הבכור שאין לו חלק בכורה בשבת שנאמר בכל אשר ימצא לו].

וכן נחלקו הדעות לענין מלוה, האם נחשב 'ראוי' לענין ירושת הבעל (רב אחא משבחה בשאלתות — פינחס, בה"ג, ר"ח, ר"ף, תוס', ר"ד, רבנו יונה, ריטב"א, ר"ן ועוד) אם לאו (ר"י מגאש, רמב"ם [כד' מ"מ — נחלות א, יא], רא"ה, רמ"ה, ריא"ז). ורוב הפוסקים נקטו להלכה כדעה ראשונה. ואולם מלוה שהלותה האשה לאחר נישואיה מנכסי מלוג — דעת הרא"ש (סי' יא) והרשב"א [דלא כהתוס'], וכן נפסק בשלחן ערוך, שהבעל יורש. (ע' באריכות בראשונים להלן קכה; תוס' בכורות נב. שו"ת הריטב"א קכו; מאירי כאן; אה"ע צ. וע"ע בשו"ת אגרות משה אה"ע ח"א קד; חדושי ר' שלמה הימן ב"ב ג.) עוד בגדר ירושת הבעל לעומת ירושת קרובים, ע' בשו"ת אבני נזר יו"ד שיב, פח ואילך).

דפים קיג — קיד

קעת. א. האם מנחילים נחלות בלילה? האם משפט נחלות כשאר דינים שבין איש לרעהו?
ב. אנשים שנכנסו לבקר את החולה, האם יכולים להעיד ולדון על חילוק נכסיו על פי מה ששמעו ממנו?
ג. האם עד נעשה דיין?

א. אין דנים דין נחלות אלא ביום (ביום הנחילו את בניו). ולא דוקא בירושת הבן, אלא כל פרשת נחלות אורעה להיות 'דין' (והיתה לבני ישראל לחקת משפט. ע"ע משך חכמה — פינחס כו, יא).
לפירוש רשב"ם הכוונה לומר שחלוקת נחלות הריהי 'דין' ואינה כחלוקת שותפים הלכך צריכה להיות בשלשה וביום כשאר דינים. [והריטב"א תמה, מאי שנא משאר חלוקת שותפים שאינה צריכה בית דין אלא השותף חולק לעצמו במקום שאין צריך שומא. וער"ן ותורא"ש. בבאור דברי רשב"ם — ע' בחדושי הגר"ט ב"ב קצב].
ור"י פירש, על כרחם של יורשים נעשים אותם העומדים שם בשעת צוואה דיינים, ואין הירוש יכול לומר איני רוצה לדון בפניכם אלא בפני ב"ד חשוב שבעירי.

ב. שלשה שנכנסו לבקר את החולה — רצו כותבים מה ששמעו ממנו היאך מנחיל את נכסיו. רצו עושים דין — פסק דין שאין עליו ערעור. ודוקא באופן שהדבר חל בהחלט, כגון שכתב מקצת נכסיו ועשה קנין, אבל כל שיכול לחזור בו, אין עושים דין. רשב"ם עפ"י הגמרא להלן, ואין צורך בקבלת עדות — שלא תהא שמיעה גדולה מראיה, והרי ראו הם בעצמם. (עפ"י ראש השנה כה).
שנים — כותבים ואין עושים דין. (אפילו להצטרף עם שלישי אינם ראויים, כיון שמתחילה היו שנים ואינם ראויים לדין — הרי הם עדים, ואין עד נעשה דיין. רמ"ה).
אמר רב חסדא: לא שנו אלא ביום, אבל (נכנסו) בלילה — אפילו שלשה כותבים ואין עושים דין, שהואיל ואינם ראויים לדון בלילה, הרי בשעה שנכנסו עדים הם ולא דיינים, ואין עד נעשה דיין.
מבאר בסוגיא (כפרוש רשב"ם ועוד) שאין יכולים לעשות דין אלא כשהחלט הקנין [כגון שעברו לענין אחר או קמו ממקומם, כדלהלן], אבל כל שיכול לחזור — אין עושים דין.
א. הרמ"ה הוסיף שגם אין כותבים עדותם כל זמן שיכול לחזור. אבל ברשב"ם יש לדייק שכותבים. וכן מפורש במאירי.

ב. לדברי רשב"ם ורמ"ה, מדובר במקנה מקצת נכסיו, אבל המחלק כל נכסיו, כיון שיכול לחזור בו — אין עושים דין.

ויש חולקים וסוברים שאעפ"י שיכול לחזור, דעתו שיעשו כדבריו מיד, ואם חזר חזר — הלכך נעשים דיינים ואין להם לחוש שמא יחזור (תור"ד ועוד). ומאידך, במחלק מקצת נכסיו בקנין, אינם נעשים דיינים כל שלא אמר להם בפירוש הוו דיינים — שהרי זו כמתנת בריא לכל דבר. וכאן מדובר במחלק כל נכסיו במתנת שכיב מרע, או במחלק נכסיו לאחד מיורשיו באמירה וכרבי יוחנן בן ברוקא. [ואעפ"י שלא נכנסו אלא לבקר, ולא הזמינם לשם דיינים — רשאים להיות דיינים על צוואתו]. רק בזה נעשים דיינים ללא הימלכות בו (עפ"י רבנו יונה ועוד).

ובשאר דיני ממונות אפילו קיבצם בעל הדבר אינם נעשים כדיינים עד שיאמר להם בפירוש (ככסנהדרין ט. וצ"ע בתשובת ר"י בן מגאש קסא). ואולם בעדות של עניני איסור כגון קידושין, נעשים דיינים ללא ריצוי בעל הדבר. כן מתבאר בשו"ת נובי"ק אה"ע נח ע"ש. ואילו באבני נזר (אה"ע קסו, יח) אין נראה כן. וצריך תלמוד.